

lentéktelennek, alkalmi jellegűnek vélt publikáció kivételével a bibliográfia összeállítói teljességre törekedtek. E teljességre törekvés jegyében egészül ki a bibliográfia a *Rajzok. Fényképek* fejezetcímmel közölt ikonográfiával, amely néhány grafikán kívül a *Könyvtárosban* és az *FSZEK Évkönyveiben* közzétett Kőhalmi-fotókat tartalmazza. Szerepel benne több publikálatlan fénykép is, ezek lelőhelyére – sajnos – nem történik utalás. A mű a feldolgozott időszaki kiadványok jegyzékével és névmutatóval zárul.

A bibliográfia jó, és örülünk, hogy megjelent, mégha elkészen is. Kőhalmi Bélát életé-

ben is elkészen érte a megbecsülés: 1955-ben kapott csak kormánykitüntetést, 1956-ban Kossuth-díjat, és ekkor nevezték ki egyetemi tanárrá. Emlékét utóéletében is késve fogjuk megörökíteni: Budapesten van Kőhalom utca, Kőhalmi Béla utca nincs. Tudomásom szerint még „csak” könyvtári intézmény sem hordja nevét. De – ha már rendelkezésünkre áll a fentiekben ismertetett kitűnő személyi bibliográfia – legalább életrajzát írná meg valaki. A munka a legavatottabb intézményre vár, arra, amelyikben pályafutása elindult: a Fővárosi (Szabó Ervin) Könyvtárra.

Zircz Péter

Záhony Éva: Romániai magyar szépirodalom a két világháború között. 1914–1944

„... Remélem, hogy a lehetőségekhez képest elértem a magam elé tűzött célt; amely az adatmegőrzés, a kutatómunka segítése, az érdeklődés felkeltése volt, és nem utolsósorban megemlékezés mindazokról, akik önálló irodalmat teremtettek Erdélyben, őrizve az anyanyelvet és a magyar kultúra folytonosságát” – írja a két kötethez fűzött módszertani útmutató végén a szerző, Záhony Éva. A kötet ismertetőjének tehát elsősorban e nyilatkozathoz kell igazodnia: mennyiben és miben osztozik Záhony Éva reményeiben, hol érzi a nemes célok legoptimálisabb megközelítését, hol tapasztalja sikerelenségét.

A recenzens – bocsássák meg neki e szerénytelen szubjektivitást – maga is több bibliográfiát, repertóriumot, témadokumentációt állított össze, illetve vett részt ilyenek munkálataiban. A kor nem érdem, de ennek köszönhetően rendelkezik némi tapasztalattal mind a munka csüggesztően nagy mennyiségét, mind pedig a várható és megvalósult eredmény esetlegességét illetően, nem is szólva a visszhangtalanság vagy a – legtöbbször esetben helytálló – bírálat tagadhatatlanul keserű hatásáról. A bibliográfia összeállítása, jóllehet szükséges voltát senki sem tagadja, sőt esetenként sürgetően követeli, tudományos publikációk esetében pedig kife-

jezetten elő is írja, voltaképpen mindenkor csak segéd tudománynak minősült. *Theodor Mommsen* megállapítása rá is érvényes: a bibliográfus csakúgy, mint a könyvtárak többi szolgáltatásában buzgólkodó munkatársak, csupán „építőköveket” hord halomba, amelyeket azután a tudós használhat fel, vagy rosszabb, de gyakorta előforduló esetben, mellőz a monografikus feldolgozások munkálatai során. A felhasználás mértéke és módja azonban nem befolyásolhatja a bibliográfust. Neki egyetlen kötelessége van: a lehető legteljesebb mértékben kiszolgálni a jövő tudományos feldolgozást.

Tudta és vállalta ezt Záhony Éva is, hajtunk fejet vállalkozása előtt. A romániai magyar szépirodalom a magyar irodalomtörténet integráns része. És mégis: a kiemelkedő csúcscok, a már megjelenésük korában gyors népszerűsége szert tett alkotások és az azóta teljessé vált, mert sajnálatosan lezárt életművek (mint – csupán példaként említve – *Kuncz Aladáré*, *Dsida Jenőé* vagy *Tamási Ároné*) kivételével – még a főbb vonulatokról is csak hiányos ismereteink vannak. Vonatkozik ez az írói alkotásokra is, de különösen a rendkívül gazdag romániai magyar nyelvű hírlap- és folyóirat-irodalomra. Ezt az anyagot összegyűj-

teni, rendszerezni, bibliográfiailag feltárni és közreadni: valóban helyeselhető, példamutató és lelkesítő vállalkozás. Tudjuk, hogy a szerző több éven keresztül foglalkozott ezzel az embert próbáló munkával. Csak helyeselhető, hogy az Országos Széchényi Könyvtár kiadványainak új sorozatába felvette, sőt éppen ezzel indította azt. Igaz, nemzeti könyvtári feladatot vállalt általa. Mint a belső címlap elárulja: a válogatás a „Kulturális és történelmi emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása” kutatási főirány támogatását is élvezte. Úgy gondolhatnánk, hogy szorgalmas szerző, áldozatos támogató és készséges kiadó együttműködése csak sikeres művet eredményezhetett.

A recenzens is őszintén sajnálja, hogy nem így történt...

A 750 oldalon közölt összeállítás, amelynek keretében 133 romániai magyar író önálló művei mellett 21 időszaki kiadvány (válogatott napi- és hetilap, folyóirat) repertóriumaként kerül a bibliográfiát használó elé, fontos és jelentős tett. Csakhogy...

Már előljáróban a legfőbb kifogásom: megengedhetetlennek tartom, hogy a bibliográfia összeállítója ilyen nagy lélegzetű vállalkozásnál megelégedjék *egyetlen* hazai könyvtár állományának feltárásával, még akkor is, ha az az Országos Széchényi Könyvtár! Hiszen célja nem katalógus, hanem bibliográfia volt! A két kötetből elsőként az állapítható meg, hogy nemzeti könyvtárunk hírlaptárának anyagában jelentős hiányok, lyukak tátonganak, de nem elég e hiányokat imponáló pontossággal regisztrálni. Utána kellett volna járni annak, hogy legnagyobb budapesti és hazai nagykönyvtáraink raktárainak mélyén milyen romániai magyar nyelvű folyóiratanyag lappang. Bizonyos vagyok abban, hogy a fővárosban is sikerült volna jó néhány hiányt pótolnia (például az Egyetemi Könyvtár vagy a Petőfi Irodalmi Múzeum gyűjteményéből). Ezáltal nemcsak a repertórium lenne gazdagabb, hanem a közreadó OSZK-nak is segítséget nyújthatott volna abban, hol találhatja meg hiányos állományának kiegészítési (mikrofilmlezési) lehetőségeit. A „válogatott” repertórium megjelenés nem lehet mentség: ugyanis az csak a felvett kiadványokra vonatkozhat, de nem azok teljességére. Sok esetben a – lelkiismeretesen felsorolt – hiányok, csonka évfolyamok száma ugyanis fölébe kerekedik a feldolgozottakénak.

Ugyanigy vitánk van a címmegjelölés és a tényleges időhatárok kérdésében is. Záhony

Éva a romániai magyar szépirodalomról kívánt bibliográfiát összeállítani 1919 és 1944 között. De mintha a második bécsi döntés (1940) megbénította volna térérzékét: a továbbiakban ui. az új országhatár déli, romániai része kikerült érdeklődése köréből. Pedig itt is tovább élt a magyar nyelvű lapkiadás. Erről nemcsak a romániai magyar emlékiratírók (legutóbb például *Kacsó Sándor: Nehéz szagú iszap fölött* címmel megjelent memoárjában) vallanak, hanem szót erről *Vita Zsigmond* is *Kéki Bélával* levélben folytatott interjújában a *Könyvtáros* 1982. évi 6. számában. S ha már Kéki Béla nevét említettük: a bibliográfia összeállítója helyesen tette volna, ha a romániai magyar irodalom kérdéseiről a körünkben élő kiváló kortársaktól is érdeklődik. Olyan forrás ez, amelyet kihasználatlanul hagyni több mint hiba: véték! (Tudomásom szerint az OSZK állományában több gépiratban készült összeállítás is található e korszak romániai időszaki kiadványainak anyagáról, *Galambos Ferencé* és másoké...) A szélesebb körű érdeklődés előnyére vált volna a kiadványnak, s elkerülhető lett volna, hogy az 1940 és 1944 közötti dél-erdélyi magyar kiadványok említetlenül maradjanak. A temesvári *Déli Hírlap*, az enyedi *Erdélyi Gazda*, a lugosi *Magyar Kisebbség* és a *Vita Zsigmond* és *Olosz Lajos* szerkesztésében megjelent aradi *Havi Szemle* méltó lett volna a felmérésre. (A *Temesvári Hírlap*ot és a *Nagyváradai Naplót Pomogáts Béla* kitűnő bevezető tanulmánya cím szerint is említi. Csoda, hogyan maradhatott ki mégis az összeállításból!)

Bosszantó, bár tudatos döntés eredménye volt, hogy a bibliográfiai feldolgozás nem terjedt ki a korszak szépirodalmi antológiáira. A négy legjelentősebb – Pomogáts ezeket is említi – (*Tizenegyek antológiája* 1923; *Új arcvonalt* 1931; *Új erdélyi antológia* 1937; *48-as Erdély* 1943) hiánya nem indokolható ezzel, hogy a *Magyar Könyvészet 1921–1944* című retrospektív bibliográfiában szerepel anyaguk. Egy összegző összeállítás olvasóját-kutatóját nem szabad más művekhez kényszeríteni, különösen nem, ha a feldolgozás nem igényelt volna túl sok helyet és időt. Ugyanigy súlyos hiánynak tartom, hogy – az irodalmi tudatunkban egyébként is méltánytalanul háttérbe szorult – *Benedek Elek* kimaradt a szerzők sorából. Egy 1937-ben (!) megjelent doktori disszertáció bibliográfiai összeállítására 1984-ben hivatkozni, ismérve a disszertációk sorsát – elszülődését – a közkönyvtárak polcain, egyszerűen érthetetlen. Nem szólva arról, hogy Be-

nedek Eleknek Romániában a tárgyalt időszakban már igazán nem jelent meg felmérhetetlenül sok írása.

Az időszaki kiadványok feltérképezése becsületos, lelkiismeretes – a hiányok vonatkozásában: őszinte – munka. Azonban az egyes folyóiratok címléírásánál is kerekesebb, az irodalompolitikai és belső irodalmi élet kérdései iránt érdeklődő kutatót mélyebben informáló lehetett volna, ha a szerkesztők, változásaiban is teljes, névsorával szolgál. Az „et al.” megjelenés bizonytalanságban hagyja a romániai viszonyok közt járatlan vagy nem eléggé jártas olvasót abban, hogy kit, kiket takar a „többek, többiek” jelzés. Sokszor nagyon éles, máskor nagyon jellemző változásokra derülhetett volna fény, ha Záhony Éva nyomon követi a szerkesztésekben bekövetkezett személyi változásokat.

Végül engedjék meg egy, a bibliográfiai feldolgozás tartalmi kérdéseit illető megjegyzés. Bár a kiadvány címe félreérthetetlenül utal a romániai magyar *szépirodalomra*, az egyes időszaki kiadványokat feltáró címléírásaiból fájdalmasan hiányzik két műfaj, amely ugyan nem „par excellence” szépirodalom, de legjobb képviselőinek legjobb írásaiban valóban *szép irodalom*: az esszé és a színírálatoké.

Ezek valóban határterületi alkotások, de legtöbbször a folyóiratok rangját, megbecsülését – gyakran olvasói körét is – jelzik. Leírásuk, közreadásuk kis munkatöbblettel nagy nyereségévé vált volna a feldolgozásnak.

A kétkötetes bibliográfia és repertórium külső megjelenési formája kielégítő. Talán túllontúl is az, a kéthasábos szedési-tördelési formával a közreadó intézmény papírt és pénzt takaríthatott volna meg. Minthogy a bibliográfia egy új sorozat első kiadványa, irányt is mutat; távlatosan kétszer is meggondolandó lett volna a takarékoság.

Záhony Éva munkájának elismerését jelenti, hogy nem maradtunk meg az üres, udvarias szóvirágoknál, hanem megpróbáltuk az összeállítás – elsősorban szemléletbeli – fogyatékoságait is megemlíteni. Tettük ezt annak tudatában, hogy megérti szándékunkat: a magyar bibliográfusi munka tökéletesítését, teljesebbé tételét kívántuk ezzel is szolgálni. Annál is inkább, mert ezen a téren a továbbiakban is számítunk Záhony Éva közreműködésére. (*Válogatott bibliográfia és irodalmi repertórium. 1–2. köt. 1984. 752 lap. [Országos Széchényi Könyvtár Kiadványai. Új sorozat 1.]*)

Végh Ferenc

Apró Ferenc: Péter László munkássága Bibliográfia

Apró Ferenc bibliográfiája láttán újra megfogalmazódik bennünk a már többször fölvetett kérdés: valójában ki is *Péter László*? Könyvtáros? Bibliográfus? Nyelvész? Néprajzos? Irodalomtörténész, a szövegűség és az anyanyelv gondos őre? A választ ő maga könnyíti meg, amikor egyik területet sem tagadja meg, és vállalja a szerteágazó tevékenységet a mindenkor hiteles adatszolgáltatásért, akár vastkos kézikönyvekben, akár napilapok szöszneteiben.

Betekintve munkásságába, a legkorábbi adat 1945. április 4. *Néhány szó a demokráciáról* írta a Szegeden megjelenő *Utunkba*, amely a Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség politi-

kai és kulturális hetilapja volt. (E szám vezércikkét a bibliográfia előszavában mesterként is fölemlített *Sik Sándor* írta.) Akkor még aligha hihette Péter László, hogy első publikációjának nyitó gondolata négy évtizeddel később is mennyire meghatározója lesz tevékenységének. Ahhoz tartja magát, amit Konfuciusz nyomán így fogalmaz meg: „Tisztázzuk a fogalmakat, mert enélkül két malomban örülünk.” A lényegretörő tisztázás szándéka hatja át maig is minden sorát.

Még abban az évben írt *Veres Péter, Darvas József, Illyés Gyula* könyveiről, majd a következő évben *Bartók Béláról* emlékezik meg, halálának első évfordulóján. Ma már elmond-